

**PREZES
URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW
DELEGATURA URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW
w Warszawie**

RWA-61-63/08/JR

Warszawa, dn. 24 listopada 2010 r.

DECYZJA CZĘŚCIOWA nr RWA-20/2010

I. Na podstawie art. 27 ust. 1 i 2 z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 z późn. zm.) i art. 104 § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.) w zw. z art. 83 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz stosownie do art. 33 ust. 6 tej ustawy i § 7 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2007 r. w sprawie określenia właściwości miejscowej i rzeczowej delegatur Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz. U. Nr 134, poz. 939) w zw. z § 7 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 lipca 2009 r. w sprawie właściwości miejscowej i rzeczowej delegatur Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz. U. Nr 107, poz. 887), po przeprowadzeniu postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów

– w imieniu Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów:

uznaje się, iż działanie Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie polegające na stosowaniu we wzorcu umownym zatytułowanym *Umowa o warunkach odpłatności za studia* [...] postanowień o treści:

1. „Wypowiedzenie umowy (...) następuje ze skutkiem na koniec semestru studiów” (§ 8 ust. 2 wzorca);
2. „Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za czas studiów do końca semestru (...), a student zobowiązany jest do ponoszenia wszelkich opłat wynikających z Umowy aż do końca semestru, w którym nastąpiło wypowiedzenie” (§ 8 ust. 6 wzorca);
3. „Wszelkie spory wynikające z niniejszej Umowy Strony poddają rozstrzygnięciu sądów powszechnych właściwych dla siedziby Uczelni” (§ 9 ust. 4 wzorca)

stanowi **praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów**, polegającą na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o których mowa w art. 479⁴⁵ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 286 z późn. zm.), co stanowi naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów – **i stwierdza się zaniechanie jej stosowania z dniem 9 października 2008 r.**

II. Na podstawie art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 z późn. zm.) oraz stosownie do treści art. 33 ust. 6 tej ustawy i § 7 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2007 r. w sprawie właściwości miejscowej i rzeczowej delegatur Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz. U. Nr 134, poz. 939) w zw. z § 7 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 lipca 2009 r. w sprawie właściwości miejscowej i rzeczowej delegatur Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz. U. Nr 107, poz. 887), po przeprowadzeniu postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów

– w imieniu Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów:

nakłada się na Akademię Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie **karę pieniężną w wysokości 28 465 zł (słownie: dwadzieścia osiem tysięcy czterysta sześćdziesiąt pięć złotych)** płatną do budżetu państwa, z tytułu naruszeń określonych w punkcie I sentencji niniejszej decyzji.

UZASADNIENIE

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów – Delegatura w Warszawie (dalej również: Prezes UOKiK) przeprowadził postępowanie wyjaśniające mające na celu wstępne ustalenie, czy postanowienia zawarte we wzorcach wykorzystywanych przy zawieraniu ze studentami umów o naukę na podstawie art. 160 ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.; dalej: ustawa - Prawo o szkolnictwie wyższym) i w regulaminach studiów stosowanych przez uczelnie publiczne w Warszawie nie stanowią niedozwolonych postanowień umownych w rozumieniu art. 385¹ § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.; dalej również: k.c.), co uzasadniałoby podjęcie działań określonych w ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 286 z późn. zm.; dalej również: k.p.c.), oraz czy nie stanowią przejawu naruszeń uzasadniających wszczęcie postępowania w sprawie zakazu stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów (znak sprawy: RWA-40-5/07/DJ).

W toku powyższego postępowania Prezes UOKiK wystąpił m.in. do Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie (dalej również: Akademia lub AWF) o przesłanie wszelkich stosowanych na poszczególnych rodzajach i typach studiów (studiach niestacjonarnych, podyplomowych, MBA) wzorców umów w rozumieniu art. 384 § 1 k.c., w szczególności wzorów umów o naukę, kwestionariuszy zgłoszeń, podań o przyjęcie na uczelnię, regulaminów studiów i innych dokumentów określających prawa i obowiązki studentów. W odpowiedzi na wezwanie Prezesa UOKiK Akademia przesłała m.in. *Zarządzenie nr 85/2005/2006 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 28 września 2006 r. w sprawie wprowadzenia wzorców umów o warunkach odpłatności za studia dla studentów I roku niestacjonarnych studiów licencjackich oraz dla studentów I roku niestacjonarnych uzupełniających studiów magisterskich w AWF w Warszawie* wraz z załącznikami – dziesięcioma wersjami wzorca

umownego zatytułowanego: *Umowa o warunkach odpłatności za studia [...]*, stosowanymi na poszczególnych kierunkach i stopniach studiów niestacjonarnych.

Wyniki kontroli treści warunków zawartych we wzorcu *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]* dały podstawę do sformułowania zarzutów stosowania przez Akademię praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, o których mowa w art. 24 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 z późn. zm.).

Mając na uwadze powyższe ustalenia Prezes UOKiK postanowieniem z dnia 23 września 2008 r. wszczął postępowanie w związku z podejrzeniem stosowania przez Akademię Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, polegających na:

I. stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c., poprzez zawarcie we wzorcu umownym zatytułowanym *Umowa o warunkach odpłatności za studia [...]* następujących postanowień:

1. „Wypowiedzenie umowy (...) następuje ze skutkiem na koniec semestru studiów” (§ 8 ust. 2 wzorca),
2. „Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za czas studiów do końca semestru (...), a Student jest zobowiązany do ponoszenia wszelkich opłat wynikających z Umowy aż do końca semestru, w którym wystąpiło wypowiedzenie” (§ 8 ust. 6 wzorca),
3. „Wszelkie spory wynikające z niniejszej Umowy, Strony poddają rozstrzygnięciu sądów powszechnych właściwych dla siedziby Uczelni” (§ 9 ust. 4 wzorca),

co może stanowić naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów,

II. niedopełnieniu obowiązków wynikających z art. 160 ust. 3 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, poprzez nieokreślenie w umowie zawieranej ze studentem w formie pisemnej warunków odpłatności za studia w zakresie wysokości opłat, pobieranych na podstawie art. 99 ust. 1 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, za powtarzanie zajęć z powodu niezadowalających wyników w nauce oraz wysokości opłat, pobieranych na podstawie § 20 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie dokumentacji przebiegu studiów, za wydanie legitymacji studenckiej i jej duplikatu, indeksu i jego duplikatu, dyplomu ukończenia studiów, jego duplikatu oraz dodatkowego odpisu dyplomu w tłumaczeniu na język obcy, co może stanowić praktykę, określoną w art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Ponadto, w dniu 23 września 2008 r. Prezes UOKiK wydał postanowienie w przedmiocie zaliczenia w poczet materiału dowodowego w niniejszym postępowaniu następujących dokumentów uzyskanych w toku postępowania wyjaśniającego znak RWA-40-5/07/DJ:

- *Zarządzenie nr 85/2005/2006 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 28 września 2006 r. w sprawie wprowadzenia*

wzorców umów o warunkach odpłatności za studia dla studentów I roku niestacjonarnych studiów licencjackich oraz dla studentów I roku niestacjonarnych uzupełniających studiów magisterskich w AWF w Warszawie;

- *Regulamin Studiów Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie.*

Zawiadamiając AWF o wszczęciu postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów Prezes UOKiK pismem z dnia 23 września 2008 r. wezwał Akademię do przekazania dokumentów niezbędnych dla rozstrzygnięcia niniejszego postępowania, a także poinformował o prawie ustosunkowania się do zarzutów postawionych w postanowieniu o wszczęciu postępowania.

W odpowiedzi na zawiadomienie o wszczęciu postępowania Akademia ustosunkowała się do postawionych jej zarzutów. Akademia przedstawiła swoje stanowisko w sprawie oraz poinformowała o zmianach, jakie wprowadziła we wzorcu umownym kwestionowanym w niniejszym postępowaniu. W załączeniu do pisma Akademia przekazała *Zarządzenie nr 5 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 9 października 2008 r. w sprawie zmiany Zarządzenia nr 85/2005/2006 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 28 września 2006 r. w sprawie wprowadzenia wzorców umów o warunkach odpłatności za studia dla studentów I roku niestacjonarnych studiów licencjackich oraz dla studentów I roku niestacjonarnych uzupełniających studiów magisterskich w AWF w Warszawie*, wprowadzające zmiany do dotychczas stosowanego wzoru *Umowy o warunkach odpłatności za studia* [...].

AWF wyjaśniła również, iż podjęła działania zmierzające do usunięcia skutków stosowania zakazanych praktyk, polegające na rozpoczęciu procesu aneksowania umów zawartych ze studentami z wykorzystaniem wzorców umownych zakwestionowanych przez Prezesa UOKiK, w celu doprowadzenia ich do stanu zgodności z prawem. W załączeniu Akademia przekazała nowo opracowane wzorce aneksów do umów zawartych z wykorzystaniem wzorców zakwestionowanych przez Prezesa UOKiK.

W toku niniejszego postępowania – na żądanie Prezesa UOKiK oraz z własnej inicjatywy – Akademia przekazywała dodatkowe informacje i dokumenty, a także udzielała stosownych wyjaśnień.

Analiza materiału dowodowego zgromadzonego w trakcie niniejszego postępowania wskazuje, iż niniejsza sprawa w zakresie zarzutu stosowania postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, została dostatecznie wyjaśniona. Jednocześnie samodzielny charakter tegoż zarzutu powoduje, iż może on stanowić przedmiot odrębnego rozstrzygnięcia. Z uwagi na to zasadnym jest wydanie przez Prezesa UOKiK decyzji częściowej w rozumieniu art. 104 § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.; dalej: k.p.a.).

W związku z powyższym pismem z dnia 21 października 2010 r. Prezes UOKiK zawiadomił Akademię – zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 10 § 1 k.p.a. – o zamknięciu postępowania dowodowego w zakresie zarzutu stosowania postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, a także o możliwości zapoznania się z zebrany w sprawie materiałem dowodowym oraz wypowiedzenia się co do niego w wyznaczonym terminie.

Strona nie skorzystała z prawa zapoznania się z aktami postępowania oraz do wypowiedzenia się co do zebranych materiałów i dowodów.

**Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
ustalił, co następuje:**

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie jest uczelnią publiczną, działającą na podstawie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i wydanych do niej przepisów wykonawczych. Podstawowym zadaniem Akademii jest – w świetle jej statutu – kształcenie studentów w zakresie prowadzonych kierunków studiów, w celu zdobywania i uzupełniania wiedzy z nauk przyrodniczych, humanistycznych i o kulturze fizycznej, w celu przygotowania studentów do pracy zawodowej nauczyciela wychowania fizycznego, trenera i instruktora sportowego oraz specjalistów fizjoterapii, rekreacji, turystyki i innych zawodów związanych z kulturą fizyczną. Kształcenie to odbywa się w formie nieodpłatnych studiów stacjonarnych i odpłatnych studiów niestacjonarnych. Stosownie bowiem do treści art. 99 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym uczelnia publiczna może pobierać opłaty za świadczone usługi edukacyjne związane m.in. z kształceniem studentów na studiach niestacjonarnych i prowadzeniem studiów w języku obcym.

Akademia – stosownie do art. 160 ust. 3 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, zgodnie z którym warunki odpłatności za studia określa umowa zawarta między uczelnią a studentem w formie pisemnej – zawiera ze studentami studiów niestacjonarnych umowy określające warunki odpłatności za studia w formie pisemnej. Przy zawieraniu takich umów Akademia od początku roku akademickiego 2006/2007 na podstawie *Zarządzenia nr 85/2005/2006 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 28 września 2006 r. w sprawie wprowadzenia wzorców umów o warunkach odpłatności za studia dla studentów I roku niestacjonarnych studiów licencjackich oraz dla studentów I roku niestacjonarnych uzupełniających studiów magisterskich w AWF w Warszawie* posługiwała się wzorem umowy zatytułowanym: *Umowa o warunkach odpłatności za studia [...]*, w oparciu o który zawierano umowy ze studentami:

- studiów I stopnia (licencjackich) i II stopnia (magisterskich) na kierunku fizjoterapia na Wydziale Rehabilitacji AWF w Warszawie,
- studiów I i II stopnia na kierunku wychowanie fizyczne na Wydziale Wychowania Fizycznego AWF w Warszawie,
- studiów I i II stopnia) na kierunku turystyka i rekreacja na Wydziale Wychowania Fizycznego AWF w Warszawie,
- studiów I i II stopnia na kierunku turystyka i rekreacja na Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego AWF w Warszawie,
- studiów I i II na kierunku wychowanie fizyczne na Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego AWF w Warszawie.

Jak wskazano w § 1 wzorca *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]*, przedmiotem umowy było „określenie warunków odpłatności za studia zgodnie z art. 160 ust. 3 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym dla studentów studiów niestacjonarnych”. We wzorcu zamieszczone zostały m.in. następujące postanowienia:

1. „Wypowiedzenie umowy (...) następuje ze skutkiem na koniec semestru studiów” (§ 8 ust. 2 wzorca);
2. „Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za czas studiów do końca semestru (...), a Student jest zobowiązany do ponoszenia wszelkich opłat wynikających z Umowy aż do końca semestru, w którym wystąpiło wypowiedzenie” (§ 8 ust. 6 wzorca);
3. „Wszelkie spory wynikające z niniejszej Umowy Strony poddają rozstrzygnięciu sądów powszechnych właściwych dla siedziby Uczelni” (§ 9 ust. 4 wzorca).

Postanowienia te stały się podstawą postawionego Akademii zarzutu stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. Jak bowiem ustalił Prezes UOKiK, w rejestrze postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 79⁴⁵ k.p.c., zamieszczone zostały m.in. postanowienia o treści:

- „Za sąd właściwy do rozpoznania spraw spornych strony uznają Sąd miejscowo właściwy dla Impuls School”, uznane za niedozwolone postanowienie umowne orzeczeniem Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: SOKiK) z dnia 22 grudnia 2004 r. (sygn. akt XVII AmC 15/04) i wpisane do rejestru pod numerem 388;
- „W przypadku rezygnacji studenta z nauki w trakcie semestru, wpłacone w całości czesne za cały semestr nie podlega zwrotowi”, uznane za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 20 października 2005 r. (sygn. akt XVII AmC 78/05) i wpisane do rejestru pod numerem 625;
- „Z zastrzeżeniem § 4 ust. 2 i 3 Student ma prawo do rozwiązania umowy z końcem danego semestru tj. z dniem 28 lutego w semestrze zimowym, i z dniem 30 września w semestrze letnim (...)”, uznane za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 28 września 2005 r. (sygn. akt XVII AmC 18/05) i wpisane do rejestru klauzul abuzywnych pod numerem 647;
- „W przypadku przerwania studiów w trakcie semestru, student zobowiązany jest do zapłacenia czesnego za cały semestr, a czesne zapłacone nie podlega zwrotowi”, uznane za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 6 kwietnia 2006 r. (sygn. akt XVII AmC 79/05) i wpisane do rejestru pod numerem 835.

Stosowany przez AWF wzorec *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...] został uchylony Zarządzeniem nr 5 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 9 października 2008 r. w sprawie zmiany Zarządzenia nr 85/2005/2006 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 28 września 2006 r. w sprawie wprowadzenia wzorców umów o warunkach odpłatności za studia dla studentów I roku niestacjonarnych studiów licencjackich oraz dla studentów I roku niestacjonarnych uzupełniających studiów magisterskich w AWF w Warszawie. Zarządzenie to weszło w życie z dniem podpisania, tj. w dniu 9 października 2008 r.*

Powyższe zarządzenie wprowadziło nowy wzór *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]*. Analiza przedmiotowego wzorca pozwoliła ustalić, iż Akademia dokonała w nim

następujących zmian w stosunku do wersji wzorca obowiązującej na mocy *Zarządzenia Rektora AWF z dnia 28 września 2006 r.*:

- w postanowieniu zawartym w § 8 ust. 2 wzorca *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]* wykreślono fragment: „[wypowiedzenie umowy] następuje ze skutkiem na koniec semestru studiów”;
- w § 8 ust. 6 wzorca *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]* wykreślono fragment: „Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za czas studiów do końca semestru (...), a Student jest zobowiązany do ponoszenia wszelkich opłat wynikających z Umowy aż do końca semestru, w którym wystąpiło wypowiedzenie”; w jego miejsce wprowadzono klauzulę o treści: „W przypadku wypowiedzenia umowy przez Studenta ma on obowiązek:
 - zwrotu kosztów poczynionych przez Uczelnię w celu zrealizowania niniejszej Umowy,
 - uiszczenia na rzecz Uczelni opłaty za zajęcia dydaktyczne, które odbył do czasu rezygnacji ze studiów,
 - naprawienia szkody, jaką poniosła Uczelnia na skutek wypowiedzenia umowy przez Studenta bez ważnego powodu (...)”;
- § 9 ust. 4 wzorca uzyskał brzmienie: „Wszelkie spory wynikające z niniejszej Umowy, Strony poddają rozstrzygnięciu sądów powszechnych”.

W dniu 9 października 2008 r. wydany został *Aneks do Zarządzenia nr 5 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 9 października 2008 r. w sprawie wprowadzenia wzoru aneksu do umów o warunkach odpłatności na studiach niestacjonarnych w AWF w Warszawie*, wprowadzający wzór aneksu do umów zawartych według dotychczas obowiązującego wzoru *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]*, uwzględniający zmiany wprowadzone do treści wzorca. Proces aneksowania wszystkich umów ze studentami zawartych z wykorzystaniem wzorców zakwestionowanych przez Prezesa UOKiK został zakończony do dnia 29 maja 2009 r.

Przychód osiągnięty przez Akademię w 2009 r., ustalony przez Prezesa UOKiK na podstawie zeznania o wysokości osiągniętego dochodu (poniesionej straty) przez podatnika podatku dochodowego od osób prawnych CIT-8 za rok 2009, wyniósł [...] zł.

**Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
zważył, co następuje:**

I. Interes publicznoprawny

Podstawą zastosowania przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów jest uprzednie stwierdzenie przez Prezesa UOKiK, iż w wyniku stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów zagrożony został interes publicznoprawny. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, ustawa ta określa warunki rozwoju i ochrony konkurencji oraz zasady podejmowanej w interesie publicznym ochrony interesów

przedsiębiorców i konsumentów. Przepis ten przesądza o przynależności niniejszej ustawy do dziedziny prawa publicznego, jak również o wyłączeniu możliwości podejmowania przez Prezesa UOKiK działań w celu ochrony interesów indywidualnych czy grupowych. W toku postępowania i przy wydawaniu decyzji Prezes UOKiK jest zatem rzecznikiem interesu publicznego. Rola ta wynika nie tylko z celu ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, lecz również z jednej z naczelnych zasad postępowania administracyjnego, tj. zasady uwzględniania interesu społecznego i słusznego interesu obywateli, określonej w art. 7 k.p.a. Wobec powyższego, wykazanie wystąpienia zagrożenia interesu publicznoprawnego w danej sprawie stanowi podstawową przesłankę warunkującą możliwość jej rozstrzygnięcia w oparciu o przepisy ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

W ocenie Prezesa UOKiK, niniejsza sprawa ma charakter publicznoprawny, albowiem wiąże się z ochroną interesu wszystkich konsumentów, którzy są lub będą studentami Akademii. Należy przy tym zauważyć, że interes publicznoprawny przejawia się także w postaci zbiorowego interesu konsumentów. Innymi słowy, naruszenie zbiorowego interesu konsumentów stanowi jednocześnie naruszenie interesu publicznoprawnego. Wobec powyższego uzasadnione było podjęcie przez Prezesa UOKiK w niniejszej sprawie działań przewidzianych w ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów.

II. Przesłanki stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów

Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów przewiduje możliwość kontroli przez Prezesa UOKiK działań przedsiębiorców podejmowanych w stosunkach prawnych z konsumentami, wprowadzając mechanizmy ochrony tzw. zbiorowych interesów konsumentów. Konsumentem w rozumieniu ustawy jest osoba fizyczna dokonująca czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową (art. 22¹ k.c. w związku z art. 4 pkt 12 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów).

Materialnoprawną podstawę do oceny działań przedsiębiorcy w powyższym aspekcie stanowi przepis art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Zgodnie z jego ust. 1, zakazane jest stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. Przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy (art. 24 ust. 2 ustawy). Nie jest zbiorowym interesem konsumentów suma indywidualnych interesów konsumentów (art. 24 ust. 3 ustawy). Zbiorowe interesy konsumentów podlegają zatem ochronie przed wymierzonymi w nie naruszeniami, polegającymi na sprzecznych z prawem działaniach przedsiębiorców.

Przepis art. 24 ust. 2 ww. ustawy zawiera przykładowe wyliczenie zachowań przedsiębiorców uważanych za naruszające zbiorowe interesów konsumentów. W otwartym katalogu zakazanych praktyk ustawodawca umieścił: stosowanie postanowień wzorów umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (pkt 1), naruszenie przez przedsiębiorcę obowiązku udzielania konsumentom rzetelnej, prawdziwej i pełnej informacji (pkt 2), nieuczciwe praktyki rynkowe lub czyny nieuczciwej konkurencji (pkt 3).

Jak wynika z powyższego, dla uznania działania przedsiębiorcy za niezgodne z zawartym w ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów zakazem stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów niezbędne jest wykazanie, iż spełnione zostały kumulatywnie trzy przesłanki:

- 1) kwestionowane działanie jest działaniem przedsiębiorcy;
- 2) działanie to jest bezprawne;
- 3) działanie to godzi w zbiorowy interes konsumentów.

Ad 1) AWF jako przedsiębiorca

Postępowanie w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, podobnie jak każde inne postępowanie administracyjne, toczy się z udziałem osób mających przymiot strony. Zgodnie z art. 101 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, stroną postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów jest każdy, wobec kogo zostało wszczęte postępowanie.

W niniejszej sprawie stroną, wobec której zostało wszczęte postępowanie w związku z podejrzeniem stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, jest Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie.

Ustalając zakres podmiotowy stosowania ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów należy mieć na względzie cel regulacji jej norm, jakim jest przeciwdziałanie, w formach władczych, antykonsumenckim zachowaniom profesjonalnych uczestników rynku, prowadzących działalność gospodarczą. Zakaz stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów zawarty w art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów stosuje się zatem jedynie do przedsiębiorców i ich związków.

Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów zawiera legalną definicję przedsiębiorcy. Zgodnie z art. 4 pkt 1 tej ustawy, pod pojęciem tym należy rozumieć przedsiębiorcę w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, a także osobę fizyczną, osobę prawną, a także jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, organizującą lub świadczącą usługi o charakterze użyteczności publicznej, które nie są działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej (lit. a), osobę fizyczną wykonującą zawód we własnym imieniu i na własny rachunek lub prowadzącą działalność w ramach wykonywania takiego zawodu (lit. b), a także związek przedsiębiorców (lit. d).

Pod pojęciem „przepisów o swobodzie działalności gospodarczej”, o których mowa w art. 4 pkt 1 (*in initio*) ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, należy rozumieć przepisy ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095, z późn. zm.). W świetle jej art. 4 ust. 1 za przedsiębiorcę uważa się osobę fizyczną, osobę prawną i jednostkę organizacyjną niebędącą osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą. Właściwą dla przedsiębiorcy działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły (art. 2 ww. ustawy).

W ocenie Prezesa UOKiK, Akademia w zakresie, w jakim świadczy odpłatnie usługi edukacyjne na rzecz studentów studiów niestacjonarnych i studiów prowadzonych w języku obcym, ma status przedsiębiorcy na gruncie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Dokonując takiej oceny Prezes UOKiK miał na uwadze, iż zawarte w przepisach ustawy o swobodzie działalności gospodarczej pojęcie przedsiębiorcy opiera się na dwóch kryteriach: podmiotowym i funkcjonalnym.

Pierwsze z przywołanych kryteriów, tj. kryterium podmiotowe, ogranicza zakres tego pojęcia do trzech kategorii podmiotów: osób fizycznych, osób prawnych i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną. Akademia ma osobowość prawną, o czym stanowi art. 12 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, nie budzi zatem wątpliwości, iż spełnia kryterium podmiotowe uznania jej za przedsiębiorcę w rozumieniu przywołanej powyżej definicji.

Drugie kryterium pojęcia przedsiębiorcy, tj. jego element funkcjonalny, łączy się z prowadzeniem działalności gospodarczej, do zakresu której zalicza się także działalność zawodową. Dla uznania określonej działalności za działalność gospodarczą konieczne jest łączne spełnienie trzech warunków. Po pierwsze, dana działalność musi być działalnością zarobkową, po drugie, działalnością wykonywaną w sposób zorganizowany oraz, po trzecie, w sposób ciągły.

Odnosząc się do pierwszego ze wskazanych powyżej warunków uznania danej działalności za działalność gospodarczą wskazać należy, że niewątpliwie uczelnie publiczne nie są podmiotami tworzonymi w celach komercyjnych, a ich działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku. Działalność podstawowa uczelni publicznej finansowana jest ze środków budżetowych. Zgodnie z art. 98 ust. 1 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym przychodami uczelni publicznej są w szczególności: 1) dotacje z budżetu państwa, 2) uzyskane z budżetu państwa środki na naukę, 3) odpłatności za świadczone usługi edukacyjne, w szczególności za kształcenie na studiach i studiach doktoranckich, prowadzonych w formach niestacjonarnych, oraz za świadczone przez uczelnie artystyczne usługi artystyczne; 4) opłaty za postępowanie związane z przyjęciem na studia; 5) jednorazowe opłaty za wydanie dyplomu, świadectwa oraz innego dokumentu związanego z tokiem studiów; 6) odpłatności za usługi badawcze i specjalistyczne, specjalistyczne i wysokospecjalistyczne usługi diagnostyczne, rehabilitacyjne lub lecznicze, a także opłaty licencyjne i przychody z działalności kulturalnej; 7) przychody z działalności gospodarczej; 8) przychody z udziałów i odsetek; 9) przychody ze sprzedaży składników własnego mienia oraz z odpłatności za korzystanie z tych składników przez osoby trzecie na podstawie umowy najmu, dzierżawy albo innej umowy; 10) przychody z tytułu darowizn, dziedziczenia, zapisów oraz ofiarności publicznej.

Stosownie natomiast do treści art. 99 ust. 2 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym opłaty pobierane przez uczelnię publiczną za świadczone usługi edukacyjne związane z kształceniem studentów na studiach niestacjonarnych oraz uczestników niestacjonarnych studiów doktoranckich oraz powtarzaniem określonych zajęć na studiach stacjonarnych oraz stacjonarnych studiach doktoranckich z powodu niezadowalających wyników w nauce nie mogą przekraczać kosztów ponoszonych przez uczelnię w zakresie niezbędnym do uruchomienia i prowadzenia tych studiów oraz zajęć na studiach z uwzględnieniem kosztów amortyzacji i remontów. Wysokość opłat za te usługi edukacyjne nie powinna zatem uwzględniać jakiegokolwiek zysku uczelni publicznej.

Niemniej okoliczność, czy uczelnia publiczna z działalności dydaktycznej prowadzonej na rzecz studentów studiów niestacjonarnych generuje zysk, nie ma przesądającego znaczenia dla oceny, czy jej działalność w tym zakresie ma charakter działalności gospodarczej. Powyższa teza znajduje potwierdzenie w orzecznictwie i piśmiennictwie.

W doktrynie wypracowanej na gruncie przepisów o działalności gospodarczej rozróżnia się pojęcie zysku od zarobku, wskazując, iż z tym drugim mamy do czynienia w przypadku działalności non profit. Jest to działalność podmiotu, z której zarobek w całości

jest przeznaczany na pokrycie kosztów jego funkcjonowania oraz/lub realizacji celów statutowych¹. Zarazem w piśmiennictwie podnosi się, że działanie podejmowane bez zamiaru osiągnięcia zysku nie pozbawia automatycznie tej działalności charakteru działalności gospodarczej².

Przychody uzyskiwane przez uczelnię publiczną zarówno z prowadzonej działalności dydaktycznej, badawczej, jak i z wyodrębnionej działalności gospodarczej, mogą służyć jedynie realizacji celów, dla których uczelnia została powołana. Takie ustawowe ograniczenie możliwości dysponowania przychodem uzyskiwanym przez uczelnię zbliża ją do działalności gospodarczej prowadzonej przez fundacje i stowarzyszenia, w przypadku których ustawa również ogranicza możliwości w zakresie dysponowania dochodem uzyskanym z prowadzonej działalności. Powyższe pozwala przyjąć, iż uczelnia ma charakter instytucji non profit. W stosunkach zewnętrznych wspomniana działalność w zasadzie niczym nie będzie odbiegać od działalności innych podmiotów prowadzących ją w celu osiągnięcia zysku (a nie tylko zarobku). Wspomniane rozróżnienie na pojęcia „zarobku” oraz „zysku” ma zatem znaczenie jedynie w stosunkach wewnętrznych danego podmiotu, jako że przesądza o celach przeznaczenia wypracowanego dochodu.

Również w orzecznictwie Sądu Najwyższego (dalej: SN) za utrwalone należy uznać stanowisko, zgodnie z którym o gospodarczym charakterze działalności nie decyduje ukierunkowanie na osiągnięcie zysku³. Każda bowiem działalność gospodarcza zmierza do realizacji konkretnego celu i podlega określonym regułom ekonomicznym. Podstawową zasadą, której podporządkowana powinna być wszelka działalność gospodarcza, jest zasada racjonalnego gospodarowania, nazywana w skrócie zasadą gospodarności. Zawsze więc działalność powinna być prowadzona racjonalnie, ale nie zawsze jej celem jest osiągnięcie zysku. Prowadzący tę działalność może jedynie zmierzać do pokrywania wydatków związanych z dążeniem do osiągnięcia celu swojej działalności z przychodów z niej osiąganych. Z tego względu za podmiot prowadzący działalność gospodarczą uznano spółdzielnie mieszkaniowe, których podstawowym celem jest zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych członków i ich rodzin, a prowadzona przez nie działalność gospodarcza nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku⁴. Kwestię, czy działalność gospodarcza powinna zawsze być nastawiona na zysk, SN rozważał również w uchwale z dnia 11 maja 2005 r. (sygn. akt III CZP 11/05)⁵, w odniesieniu do działalności prowadzonej przez samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej. SN uznał, iż chociaż motywem działalności takich zakładów nie jest osiągnięcie zysku, lecz zaspokajanie potrzeb ludności w dziedzinie zdrowia, niewątpliwie jednak działalność leczniczą zakładów charakteryzuje dążenie do jej racjonalizacji według rachunku ekonomicznego. Jest to zatem – a przynajmniej w założeniu powinna być – działalność prowadzona według zasad racjonalnego gospodarowania, co – jak uznał SN – jest

¹ W. J. Katner, *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, Warszawa 2003, s. 25.

² Por.: W. Kubala, *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 45; S. Czarnow, *Działalność gospodarcza jednostek samorządu terytorialnego jako element gospodarki komunalnej*, Rejent nr 2-3/2002, s. 48.

³ Tak m.in. w uchwale SN z dnia 14 maja 1998 r. (sygn. akt III CZP 12/98; opubl. w OSNC 1998, nr 10, poz. 151), uchwale SN z dnia 26 kwietnia 2002 r. (sygn. akt III CZP 21/02; opubl. w OSNC 1002, nr 12, poz. 149), wyroku SN z 6 grudnia 2007 r. (sygn. akt III SK 16/07; opubl. w Dz. Urz. UOKiK 2008 nr 2 poz. 21).

⁴ Por. m.in.: uchwała SN z dnia 6 grudnia 1991 r. (sygn. akt III CZP 117/91; opubl. w OSNCP 1992, nr 5, poz. 65) i uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2002 r. (sygn. akt III CZP 21/02; opubl. w OSNC 2002, nr 12, poz. 149).

⁵ Opubl. w OSNC 2006/3/48.

wystarczającym kryterium dla uznania jej za działalność gospodarczą⁶. Zbieżne stanowisko przyjął Naczelny Sąd Administracyjny, uznając, że działalność gospodarcza powinna być prowadzona racjonalnie, ale nie zawsze jej celem jest osiągnięcie zysku⁷.

W kontekście powyższych rozważań przytoczenia wymaga art. 100 ust. 2 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, który stanowi, iż uczelnia publiczna prowadzi samodzielną gospodarkę finansową na podstawie opracowywanego planu rzeczowo-finansowego, zgodnie z przepisami o finansach publicznych i o rachunkowości. Pozwala to stwierdzić, że działalność uczelni publicznych podporządkowana jest zasadzie racjonalnego gospodarowania. Tym samym pierwszą przesłankę niezbędną dla uznania danej działalności za działalność gospodarczą należy uznać za spełnioną.

Uczelnia publiczna spełnia także drugi z warunków uznania prowadzonej przez nią działalności za działalność gospodarczą, tj. warunek prowadzenia jej w sposób zorganizowany. W literaturze zorganizowanie działalności utożsamia się z dokonaniem wyboru formy organizacyjno-prawnej. Uczelnia publiczna ma osobowość prawną z mocy prawa, a przepisy ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym w sposób szczegółowy określają jej ustrój i sposób funkcjonowania. Działalność uczelni ma zatem bez wątpienia charakter zorganizowany.

Nie ulega również wątpliwości, że działalność uczelni publicznej realizuje także trzecią przesłankę konieczną dla zakwalifikowania jej jako działalności gospodarczej, tj. przesłankę ciągłości działania. Przesłankę tę powszechnie rozumie się jako istnienie zamiaru powtarzalności określonych czynności celem osiągnięcia dochodu. Funkcjonowanie uczelni zakłada podejmowanie określonych czynności w ramach ustalonych z góry cykliów – lat i semestrów akademickich, co przesądza o zamiarze powtarzalności tych działań i dowodzi istnienia cechy ciągłości działania.

Mając na względzie wskazane powyżej cechy działalności gospodarczej w rozumieniu ustawy o swobodzie działalności gospodarczej uznać należy, że uczelnia publiczna świadcząc odpłatne usługi edukacyjne taką działalność prowadzi.

Należy również zaznaczyć, iż przymiotu przedsiębiorcy nie odbiera uczelni przepis art. 106 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, zgodnie z którym prowadzenie przez uczelnię działalności dydaktycznej, naukowej, badawczej, doświadczalnej, artystycznej, sportowej, diagnostycznej, rehabilitacyjnej lub leczniczej nie stanowi działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Przepis ten ma bowiem tylko to znaczenie, że wskazuje, iż do tej kategorii podmiotów nie stosuje się wynikających z ustawy o swobodzie działalności gospodarczej rygorów regulujących zasady prowadzenia działalności gospodarczej (uczelnie nie podlegają wpisowi do rejestru przedsiębiorców).

Jednakże, nawet gdyby uznać, że Akademia nie spełnia przesłanek uznania za przedsiębiorcę w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, tzn. że nie wypełnia definicji przedsiębiorcy w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, to niewątpliwie można przyjąć, iż spełnia ona kryteria definicji przedsiębiorcy z art. 4 pkt 1 lit. a ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Zgodnie bowiem z powyższym przepisem, przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna, a także jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność

⁶ Podobnie: R. Trzaskowski, *Działalność gospodarcza w rozumieniu przepisów prawa cywilnego na tle orzecznictwa*, Głosa 2006 nr 2, s. 29.

⁷ Por.: wyrok NSA z 15 września 2005 r. (sygn. akt FSK 2643/04; opubl. w LEX nr 1538810).

prawną, organizującą lub świadczącą usługi o charakterze użyteczności publicznej, które nie są działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej.

Nie ulega wątpliwości, iż Akademia świadcząc usługi edukacyjne prowadzi działalność w sferze użyteczności publicznej. W prawie polskim brak jest wprawdzie definicji „użyteczności publicznej”, dla wyjaśnienia tego zjawiska powszechnie przyjmuje się jednak za punkt wyjścia pojęcie „dóbr lub usług zbiorowych”. Ze względu na rolę społeczną, jaką dobra takie i usługi odgrywają, gwarantem ich dostępności jest państwo, które świadczy je lub organizuje, stwarzając specyficzne warunki funkcjonowania ich dostarczycieli, m.in. poprzez udzielanie im wsparcia finansowego⁸. W uchwale z dnia 12 marca 1997 r. (sygn. akt TK W 8/96) Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że zadania mające charakter użyteczności publicznej należy rozumieć możliwie najszerzej. Do zadań użyteczności publicznej Trybunał zaliczył między innymi rozwój nauki oraz zapewnienie oświaty. Oznacza to, że zapewnienie edukacji należy do władz publicznych. Na poziomie szkolnictwa wyższego zadanie to realizują publiczne oraz niepubliczne szkoły wyższe. Stosownie do treści art. 15 ust. 1 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym władze publiczne, na zasadach określonych w tej ustawie, zapewniają uczelniom publicznym środki finansowe niezbędne do wykonywania ich zadań oraz udzielają pomocy uczelniom niepublicznym w zakresie i formach określonych w ustawie.

W tym miejscu należy ponadto nadmienić, że w wyroku z dnia 7 kwietnia 2004 r. (sygn. akt SK 22/04) SN jednoznacznie orzekł, iż świadczenie usług edukacyjnych jest działalnością w sferze użyteczności publicznej. Wyrok wprawdzie dotyczył szkół niepublicznych, mając jednak na względzie, że uczelnie publiczne realizują takie same zadania władzy publicznej w zakresie zapewnienia edukacji jak niepubliczne szkoły wyższe, przywołane powyżej stanowisko SN należy także odnosić do tej kategorii podmiotów.

Wobec powyższego, również Akademia w zakresie swojej działalności świadczy usługi o charakterze użyteczności publicznej, co oznacza, że posiada status przedsiębiorcy na gruncie art. 4 pkt 1 a ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Mając na względzie powyższe rozważania stwierdzić należy, iż Akademia jako podmiot świadczący odpłatnie usługi edukacyjne spełnia przesłanki uznania jej za przedsiębiorcę w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Ad 2) Bezprawność działań podejmowanych przez Akademię

Drugą z przesłanek koniecznych dla stwierdzenia naruszenia art. 24 ust. 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów jest bezprawność działań podejmowanych przez przedsiębiorcę.

Same przepisy ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów nie regulują konstrukcji bezprawności działań przedsiębiorcy. Zwrócił na to uwagę SOKiK w wyroku z dnia 23 czerwca 2006 r. (sygn. akt XVII AmA 32/05), wskazując, iż art. 23a ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 244, poz. 2080 z późn. zm.) – którego odpowiednikiem w ustawie z dnia 16 lutego 2007 r. jest art. 24 ust. 2 – nie ma samodzielnego znaczenia prawnego, lecz powinien być interpretowany oraz stosowany w określonym kontekście normatywnym. W związku z tym,

⁸ Por.: E. Modzelewska-Wąchal, *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz*, Twigger, Warszawa 2002, str. 32-33.

w celu konkretyzacji przesłanki bezprawności należy sięgnąć do przepisów innych ustaw, gdyż dopiero na ich podstawie możliwe jest dokonanie oceny działań przedsiębiorcy w aspekcie ich zgodności z prawem.

Bezprawność, do której odwołał się ustawodawca definiując pojęcie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, należy zatem rozumieć jako sprzeczność z prawem. Jako sprzeczne z prawem kwalifikuje się zachowania sprzeczne z nakazem zawartym w ustawie, rozporządzeniu wydanym na podstawie i dla wykonania ustawy, a także w umowie międzynarodowej oraz akcie prawa unijnego, mających bezpośrednie zastosowanie w stosunkach wewnętrznych. Sprzeczne z prawem są nadto: czyny zabronione i zagrożone sankcją karną, czyny zabronione pod sankcjami dyscyplinarnymi, czyny zakazane przepisami administracyjnymi lub przepisami prawa gospodarczego publicznego, czyny zabronione przepisami o charakterze cywilnoprawnym, zawartymi w aktach normatywnych z zakresu prawa cywilnego i administracyjnego. Przedsiębiorca dopuszcza się zatem działań sprzecznych z prawem wówczas, gdy podejmuje działania niezgodne z przepisami, jak i wtedy, gdy nie dopełnia ciężącego na nim prawnego obowiązku. Dla stwierdzenia bezprawności działania przedsiębiorcy bez znaczenia pozostaje strona podmiotowa czynu, a zatem wina sprawcy (w znaczeniu subiektywnym, oznaczającym wadliwość procesu decyzyjnego sprawcy) i stopień tej winy, a także świadomość istnienia naruszonych norm prawnych.

Jak zostało wskazane powyżej, bezprawność działań przedsiębiorcy wynika, co do zasady, z naruszenia powszechnie obowiązujących przepisów innych niż ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Niemniej, ustawa w jednym przypadku wprost identyfikuje działanie przedsiębiorcy jako bezprawne – mianowicie, działanie polegające na stosowaniu postanowień wzorców umownych uznanych za niedozwolone i wpisanych do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK. Jak wskazał SOKiK w wyroku z dnia 25 marca 2004 r. (sygn. akt XVII Ama 51/03), w oparciu o art. 23a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów można sformułować samoistną przesłankę bezprawności, jeżeli ustalą się, że przedsiębiorca stosował postanowienia wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c. Zatem wykazanie, że przedsiębiorca wprowadził do obrotu wzorec umowny zawierający postanowienia o treści już wpisanej do rejestru klauzul abuzywnych, stanowi wystarczającą przesłankę do stwierdzenia bezprawności działania tego przedsiębiorcy.

Rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone prowadzony jest przez Prezesa UOKiK na podstawie wydawanych przez SOKiK prawomocnych wyroków, uwzględniających powództwa o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.). Przepis art. 479⁴⁵ § 3 k.p.c. ustanawia zasadę jawności rejestru. Oznacza to, że rejestr jest dostępny dla każdego zainteresowanego, tzn. każdy ma do niego prawo wglądu. Skutkiem formalnej jawności rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone jest niemożność zasłaniania się nieznajomością dokonanych w nim wpisów.

Stosowanie postanowienia, które po uznaniu go przez SOKiK za niedozwolone zostało wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych, jest prawnie zakazane. Zgodnie z art. 479⁴³ k.p.c., prawomocny wyrok SOKiK wydany po przeprowadzeniu kontroli abstrakcyjnej wzorca umowy, przytaczający treść postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone i zakazujący ich wykorzystywania, ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanych za niedozwolone postanowień do rejestru klauzul abuzywnych.

Przywołany przepis rozszerza zatem prawomocność wyroku wydanego w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone na osoby trzecie. Jak podnosi się w piśmiennictwie, przepis ten „dotyczy rozszerzonej prawomocności materialnoprawnej w znaczeniu podmiotowym. Chodzi o grupę przypadków takiej prawomocności, w których wyrok z powodu szczególnego charakteru przedmiotu procesu ma powagę rzeczy osądzonej dla wszystkich i przeciw wszystkim. Przepis ten wyraźnie stanowi, iż wyrok ma skutek wobec osób trzecich, od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, wywołuje więc skutek *erga omnes*”⁹. Należy podkreślić również, że art. 479⁴³ k.p.c. stanowiąc, iż wyrok SOKiK ma skutek wobec osób trzecich, nie ogranicza w żaden sposób kategorii podmiotów nim objętych. Zatem zgodnie z regułą *lege non distinguente*, wyrok ma skutek wobec wszystkich, tzn. zarówno wobec przedsiębiorcy, który zakwestionowaną klauzulę wprowadził do swoich wzorców umów, jak i do każdego innego przedsiębiorcy, stosującego własne warunki umowne. Oznacza to, że od chwili wpisania klauzuli uznanej wyrokiem SOKiK za niedozwolone postanowienie umowne do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK żaden z uczestników obrotu prawnego nie może posługiwać się przedmiotowym postanowieniem. W uchwale z dnia 13 lipca 2006 r. (sygn. akt III SZP 3/06) SN jednoznacznie rozstrzygnął, że „stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem SOKiK i wpisanych do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c., może być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów”. Tym samym SN przesądził, iż stosowanie klauzuli tożsamej z klauzulą wpisaną do rejestru niedozwolonych postanowień umownych przez przedsiębiorcę, który nie był stroną postępowania sądowego w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, w wyniku którego dana klauzula została wpisana do rejestru klauzul abuzywnych, stanowi praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów.

Należy również podkreślić, że dla uznania, że klauzula stanowiąca przedmiot postępowania przed Prezesem UOKiK oraz klauzula wpisana do rejestru klauzul abuzywnych są tożsame w treści, nie jest konieczna literalna identyczność porównywanych postanowień. Zabiegi stylistyczne, polegające na przestawieniu szyku zdania, zmianie użytych wyrazów czy zastosowaniu synonimów, nie eliminują bowiem abuzywnego charakteru danego postanowienia. W celu uznania postanowień za tożsame wystarczy, żeby hipoteza klauzuli kwestionowanej w toku postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów mieściła się w hipotezie klauzuli wpisanej do rejestru. Pogląd powyższy należy uznać za ugruntowany również w orzecznictwie. W wyroku z dnia 25 maja 2005 r. (sygn. akt XVII AmA 46/04) SOKiK wskazał, iż „nie jest konieczna literalna zgodność porównywanych klauzul. Głównym czynnikiem przesadzającym powinien być, zdaniem Sądu, cel, jakiemu ma służyć kwestionowana klauzula. Jeśli jest on zgodny z celem utworzenia klauzuli uznanej za niedozwoloną, można uznać, iż obie są tożsame”. Stanowisko to znalazło także potwierdzenie w uchwale SN z dnia 13 lipca 2006 r. (sygn. akt III SZP 3/06), w której SN argumentował, iż „stosowanie klauzuli o zbliżonej treści do klauzuli wpisanej do rejestru, która wywołuje takie same skutki, godzi przecież tak samo w interesy konsumentów, jak stosowanie klauzuli identycznej co wpisana do rejestru”.

⁹ H. Ciepła, [w:] K. Piasecki [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2001, s. 249.

W celu wykazania bezprawności działań przedsiębiorcy konieczne jest zatem ustalenie, że treść postanowień zawartych w stosowanym przez niego wzorcu umownym mieści się w hipotezach klauzul wpisanych do rejestru.

W niniejszym postępowaniu Prezes UOKiK zakwestionował stosowanie przez AWF postanowień zamieszczonych w *Umowie o warunkach odpłatności za studia* [...].

Akademia, zgodnie z art. 160 ust. 3 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, zawiera ze studentami umowy o kształcenie, wykorzystując wzór *Umowy o warunkach odpłatności za studia* [...]. Akt ten stanowi wzorzec umowny w rozumieniu art. 384 § 1 k.c. Zawiera bowiem jednostronnie przygotowane z góry, przed zawarciem umowy, gotowe klauzule umowy, które poprzez włączenie ich do stosunku prawnego między Akademią a studentem regulują ich wzajemne zobowiązania o charakterze cywilnoprawnym. Dotychczasowe orzecznictwo SOKiK w pełni potwierdza, że „wewnątrzuczelniane akty o charakterze abstrakcyjnym”, takie jak regulaminy studiów, statuty czy zarządzenia, mają charakter wzorców umownych¹⁰. Tym bardziej charakter taki należy przypisać wzorcowi *Umowy o warunkach odpłatności za studia* [...].

Pkt I.1 sentencji decyzji

W § 8 ust. 2 wzoru *Umowy o warunkach odpłatności za studia* [...] stosowanego przez AWF na mocy *Zarządzenia Rektora AWF z dnia 28 września 2006 r.* zawarte zostało postanowienie o treści: „Wypowiedzenie umowy (...) następuje ze skutkiem na koniec semestru studiów”.

Umowa o odpłatne świadczenie usług edukacyjnych ma charakter umowy zlecenia. Zgodnie z art. 746 § 1 k.c. dający zlecenie może je wypowiedzieć w każdym czasie, licząc się oczywiście z konsekwencjami, jakie się z tym wiążą. Zgodnie z § 3 tego przepisu, nie można zrzec się z góry uprawnienia do wypowiedzenia zlecenia z ważnych powodów. Jak wynika z powyższego, nie można ograniczać stronom umowy zlecenia prawa do wypowiedzenia jej w każdym czasie. Postanowienie wzorca umowy stosowanego przez Akademię przewidywało wprawdzie prawo wypowiedzenia umowy, jednak ze skutkiem na koniec semestru, co w praktyce oznaczało ograniczenie uprawnień konsumentów w zakresie możliwości rozwiązania umowy z Akademią. W efekcie bowiem student do końca semestru, w którym została wypowiedziana umowa, związany był jej postanowieniami, co oznaczało m.in. obowiązek uiszczania wszelkich świadczeń z niej wynikających, czyli przede wszystkim czesnego. Jedynymi odstępstwami od tej zasady przewidzianymi przez Akademię była możliwość zwolnienia studenta z opłat w przypadku, gdy: 1) wypowie on umowę przed upływem 14 dni od rozpoczęcia zajęć w danym semestrze lub gdy: 2) „nie uczestniczył on w zajęciach i nie może kontynuować studiów z przyczyn zdrowotnych lub innej ważnej przyczyny” (§ 8 ust. 7 wzorca). W pozostałych przypadkach, wypowiedzenie umowy wywierało skutek na koniec semestru i do tego też momentu na studencie ciążył obowiązek regulowania płatności za studia.

W związku z powyższym, w ocenie Prezesa UOKiK, treść przedmiotowego postanowienia była tożsama z treścią postanowienia: „Z zastrzeżeniem § 4 ust. 2 i 3 Student ma prawo do rozwiązania umowy z końcem danego semestru tj. z dniem 28 lutego

¹⁰ Por. m.in.: wyrok SOKiK z dnia 7 sierpnia 2006 r. (sygn. akt XVII AmC 45/05), wyrok SOKiK z dnia 27 lutego 2006 r. (sygn. akt XVII AmC 105/04), wyrok SOKiK z dnia 24 sierpnia 2006 r. (sygn. akt XVII AmC 115/05).

w semestrze zimowym, i z dniem 30 września w semestrze letnim (...)”, uznanego za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 28 września 2005 r. (sygn. akt XVII AmC 18/05) i wpisanego do rejestru klauzul abuzywnych pod pozycją 647. W uzasadnieniu wyroku uznającego przytoczone postanowienie umowne za niedozwolone SOKiK zwrócił uwagę, iż postanowienie takie „narusza dobre obyczaje, jak rzetelność i uczciwość kupiecką i rażąco narusza interesy konsumenta/studenta, który jest zmuszony do poniesienia dodatkowych kosztów w postaci naliczenia czesnego za semestr nauki, z której nie korzysta, w sytuacji, gdy z ważnych powodów wypowiedział umowę”.

Analiza porównawcza postanowienia zawartego we wzorcu umownym stosowanym przez Akademię oraz postanowienia wpisanego do rejestru klauzul abuzywnych wykazała, iż zarówno ich cel, jak i skutek były jednakowe, pomimo iż nie są one literalnie identyczne. Obie klauzule w taki sam sposób ograniczały uprawnienia studentów w zakresie możliwości rozwiązania umowy z Akademią, powodując, iż w przypadku wypowiedzenia umowy i tak pozostawali oni związani jej skutkami do końca semestru. Wobec powyższego należy uznać, że postanowienie stosowane przez Akademię na mocy *Zarządzenia Rektora AWF z dnia 28 września 2006 r.* było tożsame z treścią postanowienia wpisanego do rejestru postanowień wzorców umów za niedozwolone pod numerem 647.

Akademia zaprzestała stosowania postanowienia z § 8 ust. 2 wzoru *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]*, z dniem 9 października wprowadzając do obrotu nowy wzorzec umowy. W nowym wzorcu wykreślona została ta część kwestionowanego postanowienia, w której skutek wypowiedzenia przez studenta umowy z Akademią odsuwany był do końca semestru, w którym wypowiedzenie miało miejsce. Po wykreśleniu tego fragmentu całe postanowienie zawarte w § 8 ust. 2 uzyskało brzmienie: „Umowa może również zostać rozwiązana w drodze porozumienia stron albo wypowiedzenia przez jedną ze stron. Wypowiedzenie umowy wymaga formy pisemnej. Ustala się miesięczny termin wypowiedzenia”. Wobec aktualnej treści przedmiotowego postanowienia przyjąć należy, iż obecnie skutek wypowiedzenia umowy przez studenta następuje z upływem miesiąca od złożenia wypowiedzenia.

Tym samym postanowienie stosowane przez Akademię w wyniku dokonanych zmian nie jest tożsame z klauzulami wpisanymi do rejestru klauzul niedozwolonych.

Pkt I.2 sentencji decyzji

Zgodnie z postanowieniem zawartym w § 8 ust. 6 wzorca *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]* wprowadzonego *Zarządzeniem Rektora AWF z dnia 28 września 2006 r.*, „Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za czas studiów do końca semestru (...), a Student jest zobowiązany do ponoszenia wszelkich opłat wynikających z Umowy aż do końca semestru, w którym wystąpiło wypowiedzenie”.

Zdaniem Prezesa UOKiK, treść tego postanowienia jest zbieżna z treścią następujących postanowień wpisanych do rejestru niedozwolonych klauzul umownych:

- „W przypadku przerwania studiów w trakcie semestru, student zobowiązany jest do zapłacenia czesnego za cały semestr, a czesne zapłacone nie podlega zwrotowi”, uznanego za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 6 kwietnia 2006 r. (sygn. akt XVII AmC 79/05) i wpisanego do rejestru pod numerem 835;

- „W przypadku rezygnacji studenta z nauki w trakcie semestru, wpłacone w całości czesne za cały semestr nie podlega zwrotowi”, uznanego za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 20 października 2005 r. (sygn. akt XVII AmC 78/05) i wpisanego do rejestru pod numerem 625.

W uzasadnieniach do powyższych wyroków SOKiK wskazał, że powyższe postanowienia są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają interes konsumenta w zakresie, w jakim wyłączają obowiązek zwrotu konsumentowi uiszczonej zapłaty za świadczenie nie spełnione w całości lub w części, jeżeli konsument zrezygnuje z zawarcia umowy lub jej wykonania (art. 385³ pkt 12 k.c.) oraz przewidują utratę prawa żądania zwrotu świadczenia konsumenta spełnionego wcześniej niż świadczenie kontrahenta, gdy strony wypowiadają, rozwiązują lub odstępują od umowy (art. 385³ pkt 13 k.c.). SOKiK zwrócił uwagę na to, iż w przypadku rezygnacji z umowy przez studenta w trakcie semestru postanowienia te przewidują brak zwrotu czesnego za cały semestr, nawet za okres, kiedy nie korzystał on z nauki.

W uzupełnieniu argumentacji przedstawionej przez SOKiK należy wskazać, iż regulacje zawarte w przywołanych powyżej postanowieniach wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych są niezgodne z określonymi w kodeksie cywilnym konsekwencjami wypowiedzenia umowy zlecenia, której przepisy, na mocy art. 750 k.c., stosować należy odpowiednio do umowy o świadczenie usług edukacyjnych. Stosowanie postanowień o analogicznej treści prowadzi do rażącego uprzywilejowania przedsiębiorcy względem konsumenta, naruszając zasadę ekwiwalentności świadczeń.

Odnosząc powyższe do okoliczności niniejszej sprawy należy stwierdzić, że pomimo pewnych różnic w sformułowaniach użytych w postanowieniu stosowanym przez Akademię oraz w klauzulach wpisanych do rejestru, ich istota pozostaje niezmienną. Analiza porównawcza tych trzech postanowień pozwala stwierdzić, że wszystkie one wyłączają możliwość zwrotu studentowi opłat uiszczonych przez niego za cały semestr, w przypadku, gdy zrezygnuje on z nauki w trakcie trwania tego semestru. Nie ulega zatem wątpliwości, że postanowienia te wywierają identyczne skutki w sferze interesów studentów, wypowiadających umowy zawarte z Akademią w trakcie trwania semestru. Tym samym uznać należy, że postanowienie stosowane przez AWF we wzorze umowy wprowadzonym *Zarządzeniem Rektora AWF z dnia 28 września 2006 r.* było tożsame z treścią postanowień wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych pod numerami 625 i 835, i jako takie zakazane.

Konstruując nowy wzór *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...] Akademia* wykreśliła w § 8 ust. 4 fragment postanowienia, zgodnie z którym „Uczelnia nie zwraca opłat wniesionych za czas studiów do końca semestru (...), a Student jest zobowiązany do ponoszenia wszelkich opłat wynikających z Umowy aż do końca semestru, w którym nastąpiło wypowiedzenie”. W to miejsce wprowadzono zapis w brzmieniu: „W przypadku wypowiedzenia umowy przez Studenta ma on obowiązek:

- zwrotu kosztów poczynionych przez Uczelnię w celu zrealizowania niniejszej Umowy,
- uiszczenia na rzecz Uczelni opłaty za zajęcia dydaktyczne, które odbył do czasu rezygnacji ze studiów,
- naprawienia szkody, jaką poniosła Uczelnia na skutek wypowiedzenia umowy przez Studenta bez ważnego powodu (...).”

Tym samym stwierdzić należy, iż Akademia nie stosuje już postanowienia tożsamego ze wskazanymi powyżej klauzulami wpisanymi do rejestru niedozwolonych postanowień umownych.

Pkt I.3 sentencji decyzji

W § 9 ust. 4 wzorca *Umowy o warunkach odpłatności za studia [...]*, wprowadzonego na mocy *Zarządzenia Rektora AWF* z dnia 28 września 2006 r., Akademia zawarła postanowienie o treści: „Wszelkie spory wynikające z niniejszej Umowy Strony poddają rozstrzygnięciu sądów powszechnych właściwych dla siedziby Uczelni”.

W rejestrze postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone znajduje się szereg klauzul wskazujących, iż jedynym sądem właściwym do rozstrzygnięcia spraw spornych, które mogą wynikać z łączącego strony stosunku prawnego, jest sąd miejscowo właściwy dla siedziby przedsiębiorcy. SOKiK wielokrotnie już stwierdzał¹¹ abuzywność postanowień umownych zawierających klauzule prorogacyjne, wskazując, iż narzucanie konsumentowi we wzorcu umownym sądu właściwego do rozstrzygania spraw, które mogą w przyszłości wynikać z łączącego strony stosunku prawnego, godzi w interesy konsumenta, gdyż utrudnia mu znacznie drogę sądową. Zapis taki niejednokrotnie zmusza bowiem konsumenta do prowadzenia sporu sądowego w odległej od jego miejsca zamieszkania miejscowości (np. w sytuacji, gdy miejsce zamieszkania pozwanego przez uczelnię studenta znajduje się w znacznej odległości od miejscowości będącej siedzibą przedsiębiorcy). Takie postanowienia stanowią klauzule abuzywne określone w art. 385³ pkt 23 k.c., gdyż narzucają rozpoznanie sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie musi być miejscowo właściwy.

Jako przykład można wskazać orzeczenie z dnia 22 grudnia 2004 r. (sygn. akt XVII AmC 15/04), którym SOKiK uznał za niedozwoloną klauzulę: „Za sąd właściwy do rozpoznania spraw spornych strony uznają Sąd miejscowo właściwy dla Impuls School” (postanowienie to wpisano do rejestru pod numerem 388).

Zarówno powyższa klauzula, jak i postanowienie stosowane przez AWF, wskazują jako sąd właściwy do rozstrzygania kwestii spornych pomiędzy stronami umowy sąd miejscowo właściwy dla siedziby przedsiębiorcy, w związku z czym należy uznać, iż wywołują one dla konsumenta identyczne konsekwencje prawne. Zasadne jest zatem twierdzenie, że postanowienie wykorzystywane przez AWF w *Umowie o warunkach odpłatności za studia [...]* było tożsame z treścią przywołanego powyżej postanowienia wpisanego do rejestru niedozwolonych postanowień umownych.

W toku postępowania Akademia wprowadziła do obrotu nowy wzorec umowy, w którym w § 9 ust. 4 w miejsce zakwestionowanej klauzuli wyznaczającej właściwość sądu według siedziby Akademii wprowadzono postanowienie o brzmieniu: „Wszelkie spory wynikające z niniejszej Umowy, Strony poddają rozstrzygnięciu sądów powszechnych”. Postanowienie zawarte w obecnie stosowanym przez Akademię wzorcu umownym nie jest zatem tożsame z żadnym z postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone.

¹¹ Por. m.in. wyroki SOKiK: z dnia 4 czerwca 2003 r. (sygn. akt XVII AmC 60/02), z dnia 27 czerwca 2003 r. (sygn. akt XVII AmC 50/01), z dnia 19 kwietnia 2004 r. (sygn. akt XVII AmC 59/03), z dnia 8 maja 2004 r. (sygn. akt XVII AmC 35/01), z dnia 21 września 2004 r. (sygn. akt XVII AmC 78/03), z dnia 10 listopada 2004 r. (sygn. akt XVII AmC 80/03), z dnia 24 listopada 2004 r. (sygn. akt XVII AmC 119/03), z dnia 27 listopada 2006 r. (sygn. akt XVII AmC 162/05), z dnia 27 listopada 2006 r. (sygn. akt XVII AmC 156/05).

Ad 3) Naruszenie zbiorowego interesu konsumentów

Dla stwierdzenia przez Prezesa UOKiK stosowania praktyki określonej w art. 24 ust. 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów niezbędne jest wykazanie, że kwestionowane działania przedsiębiorcy godzą w zbiorowy interes konsumentów.

Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów nie objaśnia znaczenia pojęć „godzenia w interesy konsumentów” oraz „zbiorowego interesu konsumentów”, wskazując jedynie w art. 24 ust. 3, iż nie jest zbiorowym interesem konsumentów suma indywidualnych interesów konsumentów. Nie ulega jednak wątpliwości, że działanie przedsiębiorcy godzi w interesy konsumentów wtedy, gdy wywołuje negatywne skutki w sferze ich praw i obowiązków. Natomiast przez interes zbiorowy należy rozumieć interes dotyczący konsumentów jako określonej zbiorowości. Stąd konkluzja, iż naruszenie zbiorowego interesu konsumentów ma miejsce wówczas, gdy negatywnymi skutkami działań przedsiębiorcy dotknięty jest szerszy krąg uczestników rynku, mających status konsumentów. Naruszenie zbiorowego interesu konsumentów oznacza zatem narażenie na uszczerbek interesów znacznej grupy lub wszystkich konsumentów, poprzez stosowaną przez przedsiębiorcę praktykę, obejmującą tak działania, jak i zaniechania. Ponadto, godzenie w zbiorowe interesy konsumentów może polegać zarówno na dokonaniu ich naruszenia, jak i na jedynie stworzeniu dla nich zagrożenia.

Kwestionowane w niniejszym postępowaniu działania Akademii godziły w interesy konsumentów rozumiane jako prawo do ukształtowania umowy z Akademią o pobieranie nauki na studiach niestacjonarnych zgodnie z przepisami prawa powszechnie obowiązującego. Na skutek zamieszczenia przez Akademię we wzorcach umownych wskazanych w sentencji decyzji postanowień abuzywnych, tj. postanowień, które kształtują prawa i obowiązki konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, dochodzi bowiem do uszczuplenia zakresu uprawnień konsumentów i obarczenia ich nadmiernymi obciążeniami, w tym również obciążeniami natury finansowej. W świetle przedstawionych powyżej okoliczności nie ulega wątpliwości, iż działania podejmowane przez Akademię były dla konsumentów niekorzystne i godziły w ich interesy, w szczególności te o charakterze ekonomicznym.

W ocenie Prezesa UOKiK, nie ulega również wątpliwości, iż interesy konsumentów, w które – jak zostało wykazane powyżej – godziły kwestionowane działania Akademii, miały charakter zbiorowy. Praktyka stosowana przez Akademię skierowana była bowiem do nieokreślonego kręgu konsumentów, których nie sposób jednoznacznie zidentyfikować. Działanie Akademii wymierzone było bowiem we wszystkich studentów, z którymi Akademia zawarła umowy o naukę na studiach niestacjonarnych o treści zakwestionowanej w toku niniejszego postępowania, jak również w jej potencjalnych studentów, będących konsumentami w rozumieniu przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

W związku z powyższym nie ulega wątpliwości, iż opisane w pkt. I sentencji niniejszej decyzji działania Akademii naruszały zbiorowy interes konsumentów.

Jak zostało wskazane powyżej, przepis art. 24 ust. 2 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów formułuje samoistną przesłankę bezprawności działań polegających na stosowaniu przez przedsiębiorcę postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c. Wobec powyższego stwierdzenie, że wskazane powyżej

postanowienia zawarte we wzorcu *Umowy o warunkach odpłatności za studia* [...] były tożsame z postanowieniami wpisanymi do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, przesądza o bezprawności działań Akademii opisanych w punkcie I sentencji niniejszej decyzji.

Wykazanie, że opisane działania przedsiębiorcy miały charakter bezprawny i naruszały zbiorowe interesy konsumentów oznacza, że spełnione zostały wszystkie przesłanki uznania ich za praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów.

III. Zaniechanie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów

W przypadku stwierdzenia stosowania przez przedsiębiorcę praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów Prezes UOKiK wydaje, na podstawie art. 26 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, decyzję o uznaniu praktyki za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów i nakazującą zaniechanie jej stosowania. W przypadku niestwierdzenia stosowania praktyk niezgodnych z ustawą Prezes UOKiK umarza postępowanie. Jeżeli natomiast przedsiębiorca zaprzestał stosowania zakazanej praktyki, Prezes UOKiK wydaje, na podstawie art. 27 ww. ustawy, decyzję o uznaniu praktyki za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów i stwierdzającą zaniechanie jej stosowania. Decyzja, o której mowa w art. 27 ustawy, wydawana jest w przypadku, gdy zachowanie przedsiębiorcy nie narusza już w dacie orzekania art. 24 ww. ustawy.

Praktyka z pkt. I sentencji niniejszej decyzji została zaniechana w związku z wydaniem *Zarządzenia nr 5 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 9 października 2008 r. w sprawie zmiany Zarządzenia nr 85/2005/2006 Rektora Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie z dnia 28 września 2006 r. w sprawie wprowadzenia wzorców umów o warunkach odpłatności za studia dla studentów I roku niestacjonarnych studiów licencjackich oraz dla studentów I roku niestacjonarnych uzupełniających studiów magisterskich w AWF w Warszawie*, który wprowadził nowy wzór *Umowy o warunkach odpłatności za studia* [...], niezawierający postanowień zakwestionowanych przez Prezesa UOKiK. Zarządzenie to weszło w życie z dniem podpisania, zasadnym jest zatem uznanie, że zaniechanie stosowania praktyki nastąpiło w dniu 9 października 2008 r.

Wobec powyższego okoliczność zaprzestania stosowania zarzucanej przedsiębiorcy praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów stanowi podstawę wydania decyzji o uznaniu tej praktyki za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów i stwierdzającą zaniechanie jej stosowania.

Z uwagi na powyższe, w stosunku do praktyki opisanej w pkt. I sentencji decyzji na podstawie art. 27 ust. 1 i 2 w związku z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów należało orzec jak w sentencji.

Analiza materiału dowodowego zgromadzonego w trakcie niniejszego postępowania wskazuje, iż niniejsza sprawa w zakresie zarzutu stosowania postanowień wzorców umów wpisanych do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone została dostatecznie wyjaśniona. Ponadto jego samodzielny charakter wskazuje, iż może stanowić przedmiot odrębnego rozstrzygnięcia. Z uwagi na to, zasadnym jest wydanie przez Prezesa UOKiK decyzji częściowej w rozumieniu art. 104 § 2 k.p.a.

Mając powyższe na względzie należało orzec jak w punkcie I sentencji.

IV. Kara pieniężna

Zgodnie z art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów Prezes UOKiK może w drodze decyzji nałożyć na przedsiębiorcę, który dopuścił się stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 ustawy, karę pieniężną w wysokości nie większej niż 10% przychodu osiągniętego w roku rozliczeniowym poprzedzającym rok nałożenia kary.

Z powołanego wyżej przepisu wynika, że kara pieniężna ma charakter fakultatywny. Oznacza to, iż o celowości jej nałożenia Prezes UOKiK rozstrzyga każdorazowo biorąc pod uwagę okoliczności naruszenia przepisów ustawy. Zatem o tym, czy w konkretnej sprawie w odniesieniu do danego przedsiębiorcy zasadne jest nałożenie kary pieniężnej, decyduje Prezes UOKiK w ramach uznania administracyjnego. Zwrócić należy uwagę, iż przepisy ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów nie określają jakichkolwiek przesłanek, od których uzależnione byłoby podjęcie decyzji o nałożeniu kary. Ustawodawca wskazał jedynie przykładowo w art. 111 ustawy te okoliczności, które Prezes UOKiK winien uwzględnić decydując o wymiarze kary pieniężnej, wymieniając w szczególności okres, stopień oraz okoliczności naruszenia przepisów ustawy, a także uprzednie naruszenie przepisów ustawy.

Nakładając karę pieniężną określoną w art. 106 ust. 1 pkt 4 ww. ustawy Prezes UOKiK bierze pod uwagę konieczność wystąpienia przesłanek podmiotowych, tj. stwierdzenia, że naruszenie zakazu stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów dokonane zostało co najmniej nieumyślnie. Podkreślenia wymaga bowiem, że naruszenie przez przedsiębiorcę przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów może nastąpić zarówno umyślnie (wówczas, gdy dopuszczający się naruszenia miał taki zamiar), jak też i nieumyślnie (wtedy, gdy przedsiębiorca nie miał na celu podejmowania działań sprzecznych z przepisami tej ustawy). Natomiast kara pieniężna – zgodnie z przywołanym powyżej przepisem art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy – może zostać nałożona także w przypadku, gdy przedsiębiorca „choćby nieumyślnie” dopuścił się określonego jej przepisami zakazanego działania. Oznacza to, że sankcja w postaci nałożenia kary może zostać zastosowana także wówczas, gdy po stronie przedsiębiorcy nie będzie występował element umyślności.

Ustawa nie przesądza bezwzględnie wysokości kary nakładanej przez Prezesa UOKiK, który decyduje o tym w każdym konkretnym przypadku, kierując się założeniem, że sankcja musi spełniać zarówno funkcję represyjną (nakładana jest za naruszenie ustawowych zakazów), jak i prewencyjną (ma zapobiegać podobnym naruszeniom w przyszłości i zniechęcać do naruszania prawa), zaś zagrożenie nią, czyli potencjalna możliwość nałożenia kary przez Prezesa UOKiK, nadaje jej charakter dyscyplinujący¹².

W niniejszej sprawie za udowodnione należy uznać, iż doszło do naruszenia przez AWF zakazu stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, o którym mowa w art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, w sposób określony w pkt. I sentencji niniejszej decyzji.

¹² Por.: wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004 r. (sygn. akt: III SK 31/04).

Biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, przede wszystkim charakter klauzul niedozwolonych stosowanych przez Akademię, Prezes UOKiK uznał nałożenie kary pieniężnej za uzasadnione.

W ocenie Prezesa UOKiK, naruszenie art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, jakiego dopuściła się Akademia, było co najmniej nieumyślne. Należy bowiem podkreślić, że na profesjonalnych uczestnikach obrotu rynkowego zawsze spoczywa obowiązek dochowania należytej staranności przy ocenie zgodności ich działań z obowiązującymi przepisami prawa. Akademia winna zatem zdawać sobie sprawę z konieczności konstruowania wzorców umownych z uwzględnieniem przepisów ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz art. 385¹ i nast. k.c. Akademia działając jako podmiot profesjonalny, nadto mając dostęp do prowadzonego przez Prezesa UOKiK rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, jest zobligowana do dostosowywania wykorzystywanych przez siebie wzorców umownych do treści wpisów zamieszczanych w rejestrze. Jak bowiem wskazano wcześniej, rejestr postanowień wzorców umownych uznanych za niedozwolone jest jawny, powszechnie dostępny, publikowany na stronie www.uokik.gov.pl. Abuzywność postanowień wpisanych do tego rejestru jest jednoznaczna, a zakaz stosowania w obrocie postanowień w nim zamieszczonych nie budzi jakichkolwiek wątpliwości.

Zgodnie z zeznaniem podatkowym CIT-8 za rok 2009, przychód AWF w roku poprzedzającym wydanie niniejszej decyzji wyniósł [...] zł (słownie: [...] złote). Maksymalna wysokość kary mogła zatem wynieść [...] zł (słownie: [...] złotych).

Oszacowanie wysokości kar przebiegało dwuetapowo. Ustalając wymiar kary pieniężnej Prezes UOKiK w pierwszej kolejności dokonał bowiem oceny wagi stwierdzonych praktyk i na tej podstawie ustalił kwotę bazową, stanowiącą podstawę do dalszych ustaleń wysokości kary, a następnie – w oparciu o zaistniałe w sprawie okoliczności mające wpływ na wysokość kary – dokonał gradacji ustalonej kwoty bazowej.

W powyższym kontekście wzięto pod uwagę, iż stwierdzona praktyka polegała na stosowaniu niedozwolonych postanowień umownych tożsamyh w swoim celu i skutku z postanowieniami wpisanymi do powszechnie dostępnego rejestru niedozwolonych postanowień umownych prowadzonego przez Prezesa UOKiK. Akademia wykorzystywała w swoim wzorcu umownym trzy klauzule niedozwolone, z których jedna (pkt I.2 sentencji decyzji) bezpośrednio godziła w interesy ekonomiczne studentów, zaś pozostałe dwie ograniczały zakres wynikających z mocy prawa uprawnień konsumentów, poprzez ograniczenie możliwości rozwiązania umowy z Akademią w każdym czasie przez jej wypowiedzenie (pkt I.1 sentencji decyzji) oraz narzucenie konsumentom jako sądu właściwego do rozstrzygania ewentualnych sporów z Akademią sądu miejsca siedziby Akademii (pkt I.3 sentencji decyzji). Wszystkie te klauzule były stosowane przez AWF przez okres około dwóch lat, co – w ocenie Prezesa UOKiK – świadczy o długotrwałym charakterze naruszenia.

Prezes UOKiK oszacował, że łączna waga naruszeń wynikających ze stosowania trzech postanowień niedozwolonych kształtuje się na poziomie [...] % przychodu osiągniętego przez Akademię w 2009 r.

Przy ustalaniu ostatecznego wymiaru kary pieniężnej nakładanej na AWF za stwierdzone w pkt. I sentencji niniejszej decyzji stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów dokonano również oceny zaistniałych w postępowaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wymiar kary. Za taką okoliczność Prezes UOKiK uznał przede

wszystkim fakt, iż Akademia zaniechała stosowania zarzucanych jej praktyk. Ustalając wymiar kary Prezes UOKiK wziął również pod uwagę fakt, iż AWF z własnej inicjatywy podjęła działania mające usunięcie skutków zakazanych praktyk, niezwłocznie po otrzymaniu postanowienia o wszczęciu postępowania przystępując do aneksowania umów zawartych ze studentami przy wykorzystaniu zakwestionowanych wzorców, w celu doprowadzenia ich do stanu zgodności z prawem. Za obniżeniem kary przemawia ponadto okoliczność, iż Akademia aktywnie współdziałała z Prezesem UOKiK w trakcie postępowania, z własnej inicjatywy przekazując informacje dotyczące podejmowanych przez nią działań. Uwzględnienie wszystkich powyższych okoliczności pozwoliło na obniżenie wyjściowego poziomu kwoty bazowej będącej podstawą wymierzenia kary łącznie [...] %.

Wobec powyższego za naruszenia stwierdzone w pkt. I sentencji niniejszej decyzji Prezes UOKiK nałożył na przedsiębiorcę karę pieniężną w wysokości [...] **zł (słownie: [...]** złotych), co stanowi [...] % przychodu osiągniętego w 2009 r. i [...] % kary maksymalnej.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności – zdaniem Prezesa UOKiK – uznać należy, że kara pieniężna nałożona na AWF jest adekwatna do okresu, stopnia oraz okoliczności naruszenia przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Nakładając karę w ustalonej wyżej wysokości Prezes UOKiK wyszedł z założenia, iż powinna ona mieć charakter zarówno represyjny, jak i prewencyjny, podkreślając naganność ocenianego zachowania przedsiębiorcy. Poza wymiarem indywidualnym, w ocenie Prezesa UOKiK, orzeczona kara będzie mieć również wymiar ogólny, spełniając funkcję odstrasżającą i wychowawczą w stosunku do innych uczestników rynku.

W ocenie Prezesa UOKiK, w świetle powyższych okoliczności zarówno nałożenie przedmiotowej kary, jak i jej wysokość, są w pełni uzasadnione.

Mając powyższe na względzie należało orzec jak w punkcie II sentencji.

Zgodnie z art. 112 ust. 3 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, karę pieniężną należy uiszczyć w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się niniejszej decyzji na konto Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów nr: **NBP O/O Warszawa 51 1010 1010 0078 7822 3100 0000**.

Przy dokonywaniu wpłaty na powyższe konto należy dopisać numer decyzji Prezesa UOKiK stanowiącej podstawę jej dokonania.

Stosownie do treści art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w zw. z art. 479²⁸ § 2 k.p.c., od niniejszej decyzji przysługuje odwołanie do Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, w terminie dwutygodniowym od dnia jej doręczenia, za pośrednictwem Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów – Delegatury w Warszawie.

Dyrektor Delegatury UOKiK w
Warszawie
podpis

Otrzymuje:

**Akademia Wychowania Fizycznego
Józefa Piłsudskiego w Warszawie**